

Att organisera samverkan mellan forskare och praktiker

I denna artikel diskuteras samverkan mellan forskare och praktiker med avseende på hur det kan organiseras. Samverkan ses därvid som något som äger rum skilt såväl från forskares som från praktikers vardagliga arbetsituation. I diskussionen visas att genom att betrakta samverkan på detta sätt så kan viktiga aspekter uppdagas, bland annat att samverkan behöver ordnas i medvetna organiserade former. Diskussionen illustreras med hjälp av tre samverkansprojekt, som är oberoende av varandra och som har utvecklats olika i handlingshänseende.¹

Bakgrund

Samverkan mellan forskning och praktik diskuteras på olika nivåer i Sverige. På en samhällelig nivå diskuteras det som en fråga om samverkan mellan å ena sidan universitet och högskolor och å andra sidan det samhälle som omger dem. Denna diskussionsnivå har varit aktuell i samband med att nya högskolor och universitet har etablerats. Då har det ofta uttalats förväntningar på att högskolorna ska samverka med omgivande samhälle och att detta ska leda till samhällsutveckling av olika slag. Det senare uttrycks ibland som förväntningar på regional utveckling (Olsson & Wiberg 2003) och på utveckling av så kallade regionala innovationssystem (Nilsson & Uhlin 2002).

På en annan nivå, som kan kallas verksamhetsnivå, diskuteras samverkan mellan forskning och praktik relaterat till just verksamheter och kanske också yrkesprofessioner. Sådan samverkan relateras ofta till så kallade FOU-enheter som finns uppbyggda bland annat till olika delar av socialtjänsten och till primärvård. Samverkan av detta slag har etablerats utifrån förväntningar på utveckling av professioner och verksamhet (Ekermo 2002, Svensson 2002, Tydén 2002).

På en tredje nivå diskuteras samverkan på aktörsnivå, dvs som möten mellan aktörer som då oftast kallas för forskare respektive praktiker. Diskussionen i denna artikel befinner sig på denna nivå.

Att behandla ämnet samverkan mellan forskning och praktik på aktörsnivå är inget nytt. Det har gjorts en längre tid och ofta

Leif Jonsson är fil dr i företagsekonomi och organisationsforskare vid Arbetslivsinstitutet i Norrköping.
Leif.Jonsson@Arbetslivsinstitutet.se

1. Texten i denna artikel har i en tidigare version presenterats på konferensen "The 17th Nordic Conference on Business Studies in Reykjavik 14th – 16th August 2003".

då i termer av aktionsforskning såsom detta begrepp kom att utvecklas under inflytande av bland annat sociologen Kurt Levin och som det ibland kom att användas i syfte att demokratisera arbetslivet. Sedan dess har olika förhållanden rörande samverkan mellan forskare och praktiker uppmärksamats. Diskussionen har då ofta handlat om huruvida forskningsintressen kan förenas med praktiska intressen. Rapoport (1970) diskuterade denna fråga tidigt och då som dilemman. På senare tid har en rad forskare deltagit i denna diskussion, exempelvis Argyris och Schön (1991), Gustavsen (1992), Roos (1998), Svensson (2002) och Toulmin (1996). Samverkan mellan forskare och praktiker har också diskuterats inom specifika kontextuella miljöer, såsom psykiatri (Ohlsson 2002), socialtjänstens barnavårdsarbete (Rosell 2002) och fysisk planering (Lindholm 2002).

Enligt mina iakttagelser har diskussionen inte i så hög grad gällt frågor om organisering av de handlingar som utförs då forskare och praktiker möts för att göra något tillsammans. Detta är motivet till att jag i denna artikel fäster uppmärksamheten på hur samverkan mellan forskare och praktiker kan gestalta sig i organiseringshänseende.

Syfte och frågeställningar

Syftet med artikeln är därför att bidra med kunskap om hur möten mellan samverkande forskare och praktiker kan organiseras. Jag hoppas att bidraget ska medverka till att stimulera utveckling av både synsätt och färdigheter när det gäller organisering av samverkan mellan forskare och praktiker. Därmed hoppas jag också kunna medverka till ökat intresse för frågor om samverkan mellan forskning och praktik i stort.

Artikeln huvudfråga är hur samverkan mellan forskare och praktiker kan organiseras. Innan denna fråga diskuteras behandlas två andra frågor. Den ena är hur samverkan mellan forskning och praktik kan diskuteras i handlingstermer. Den andra avser vilka typer av intressen det är som gör att samverkan kommer till stånd.

Frågorna behandlas med utgångspunkt från tillgängliga teorier. Tre samverkansprojekt används för att illustrera diskussionen av frågorna. Projekten har valts därför att de har utvecklats olika, vilket kommer att framgå av diskussionen nedan. Här ges en kort information om projekten.

I det första projektet som har pågått sedan 1999 samverkar fjorton² kommunchefer från en region med forskare om olika aspekter av ett ämne som vi kan kalla ledning av kommuner. I det andra projektet, som bedrivs under ett år, samverkade sex kommunchefer i en annan region med två forskare om två ämnen som kan kallas för kommunchefer ledning respektive samverkan mellan kommuner. Detta samarbete är avslutat. I det tredje projektet, som också pågick under ett år, samverkade ledande politiker och tjänstemän från en kommun med en forskare avseende hur politiskt arbete kan organiseras i kommuner.

Projektet har det gemensamt att de handlar om frågor avseende ledning av kommuner. I de tre projekten har ledande

2. Antalet kommunchefer har varierat från tolv till fjorton beroende på viss omsättning bland dem. De har till följd av detta inte heller varit samma personer hela tiden. Nio personer med kommunchefsuppdrag har medverkat hela tiden. Två av forskarna har medverkat hela tiden. Ytterligare fyra forskande personer har medverkat under olika skeden i projektet. Dessutom gästas samverkansnätverket av forskare som tillfälligtvis diskuterar frågeställningar med deltagarna i nätverket.

kommunala aktörer medverkat, dock inte samma aktörer. Jag själv har deltagit i alla tre projekten.

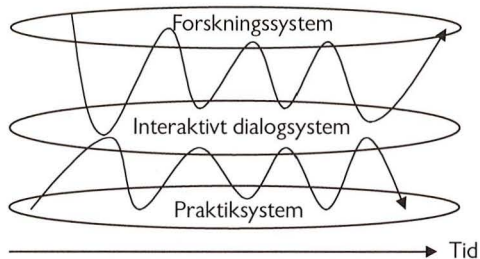
Jag har under projektens gång gjort anteckningar om deras utveckling. Det har också gjorts utvärderingar i två av projekten. När jag nu i denna artikel illustrerar den förda diskussionen med hjälp av dessa tre projekt så använder jag mig av mina minnesanteckningar och de gjorda utvärderingarna (för en närmare metoddiskussion, se Jonsson 2001, s 85 f).

Samverkan mellan forskare och praktiker som handlingssystem

För att kunna diskutera organisering av samverkan mellan forskare och praktiker så väljer jag att betrakta sådan samverkan som möten mellan två typer av handlingssystem³ – ett forskningssystem och ett praktiksysteem. Med dessa system menar jag de sociala sammanhang där forskare respektive praktiker var och en har sina vardagliga yrkesmässiga sociala praktiker och där arbetsuppgifter, intressen, ansvar, kompetens m m kommer till uttryck i handling. I forskningssystem vistas forskare och utför handlingar utifrån de intressen och regler som där förekommer. I praktiksysteem verkar praktiker och utför handlingar i syfte att åstadkomma verksamhet utifrån de intressen och regler som där gäller. Med en sådan syn på de båda typerna av handlingssystem kan de sägas fungera på skilda sätt utifrån de förutsättningar som gäller i respektive system (Ellström m fl 1999).

Jag definierar forskare och praktiker just utifrån att de har sina yrkesmässiga sociala praktikgemenskaper i respektive handlingssystem. När de möts för att samverka så betraktar jag det som att det sker i en tredje typ av handlingssystem. Detta tredje system

Figur 1. Samverkan mellan forskning och praktik som handlingssystem (Jonsson 2001).

kan med van Beinum's (1998) terminologi definieras som ett socialt rum där forskare och praktiker möts i syfte att göra något tillsammans. Det tredje systemet kan därför också betraktas som ett handlingssystem. Även här kan handlingssystemet ses som en praktikgemenskap utifrån att man gör något tillsammans.

Handlingarna i detta tredje system kan betraktas som dialoger – dialoger som sker med utgångspunkt från medverkande praktikers praktiksysteem och medverkande forskares forskningssystem. På så sätt kan dialogerna sägas vara interaktiva. Jag benämner därför detta tredje system interaktivt dialogsystem (Jonsson 2001). Handlingsystemen åskådliggörs i *figur 1*.

I *figur 1* markeras de tre handlingssystemen som åtskilda från varandra för att betona det synsätt som har redovisats ovan. Det betyder att figuren uttrycker att interaktiva dialogsystem ses som en typ av socialt rum och praktik som är skilt från de sociala rum

3. Handlingsystemen kan också ses som praktikgemenskaper som definieras utifrån medlemmarnas engagemang i en viss social praktik, där man har gemensamma uppgifter, rutiner, arbetsmetoder och verktyg. I respektive handlingssystem/praktikgemenskap har man också ett gemensamt språk och gemensamma föreställningar (Wenger 1998).

och praktiker som här kallas för forskningssystem respektive praktiksysteem.

I praktiken kan möten mellan forskare och praktiker ske olika nära aktuella forsknings- och praktiksysteem. Exempelvis kan forskare möta praktiker på deras arbetsplatser för att studera de handlingar som där sker. När så sker så hävdar jag att praktikens vardagliga sociala rum och praktik påverkas och på så sätt blir till andra rum och praktiker. På motsvarande sätt kan praktiker delta i seminarier som äger rum i samverkande forskares vardagliga miljö. Även då kan själva mötet mellan forskare och praktiker ses som ett eget socialt rum.

De tre handlingssystemen hänger, utifrån de synsätt som jag har uttryckt ovan, samman med varandra. Annars skulle det ju inte bli någon samverkan mellan forskare och praktiker. I figur 1 illustreras relationerna mellan handlingssystemen med vågliknande linjer som representerar de rörelser i form av sociala förflyttningar som forskare respektive praktiker gör när de å ena sidan verkar i sina respektive vardagliga handlingssystem och å andra sidan möts i det handlingssystem som här kallas för interaktivt dialogsystem.

Om det interaktiva dialogsystemet ses som ett handlingssystem, där dialog i bemärkelsen utbyte av information sker, så kan rörelserna också ses som överföring av information mellan handlingssystemen. Informationen bärs då av forskare respektive praktiker. De vågliknande linjerna är i figur 1 utdragna över tid för att symbolisera att samverkan mellan forskare och praktiker ses som en process bestående av en serie möten över tid.

Handlingssystem i praktiken

Ovan har jag valt att beskriva ett sätt att betrakta samverkan mellan forskare och

praktiker i termer av handlingssystem för att på så sätt kunna diskutera organisering av samarbetet. Vad kan man då se om detta betraktelsesätt appliceras på konkreta samverkansprojekt? Låt oss intressera oss för detta med hjälp av de tre nämnda samverkansprojekten.

I de båda samverkansprojekten med kommunchefer kan praktiksysteem sägas ha utgjorts av respektive medverkande kommunchefs vardagliga kommunala miljö. I det ena av dessa projekt kan fjorton praktiksysteem sägas ha varit företrädna, i det andra sex. I det projekt där samverkan skedde avseende ämnet organisering av politiskt arbete i en kommun kan man säga att det fanns ett praktiksysteem involverat, nämligen den aktuella kommunen. Kommunen kan också ses som flera praktiksysteem, eftersom medverkande kommunala politiker och tjänstemän i sina vardagliga gärningar verkar i skilda delar av kommunen (olika nämnder, förvaltningar och dylikt). Medverkande forskares forskningssystem kan sägas ha varit i första hand Arbetslivsinstitutets enhet i Norrköping såsom varande formell och ekonomisk samverkanspart, men också arbetsplats för mig och vetenskaplig miljö för diskussion av den forskning som har gjorts och görs rörande de ämnen som behandlas i samverkansprojekten. Delar av Linköpings universitet kan också ses som forskningssystem, eftersom forskare från olika institutioner vid detta universitet har medverkat.

I alla tre samverkansprojekten har de interaktiva dialogsystemen i både social och rumslig bemärkelse varit åtskilda från forskarnas forskningssystem och de samverkande praktikernas praktiksysteem. Forskarna har således varken deltagit i eller studerat de handlingar som äger rum i de handlingssystem där de samverkande kom-

muncheferna respektive de kommunala politikerna och tjänstemännen verkar. Fler-talet av de möten, som har skett i de båda samarbetsprojekten där kommunchefer har medverkat, har ägt rum vid internat på kursgårdar och liknande. Mötena mellan kommunala politiker och tjänstemän i den aktuella kommunen och samverkande forskare skedde i kommunens sammanträdeslokaler och i större möteslokaler utanför kommunen.

Intressen för samverkan

Ovan har samverkan mellan forskare och praktiker diskuterats som handlingsystem benämnda interaktiva dialogsystem. Sådana system kan inte etableras utan att det finns intresse för samverkan. Hur kan då intressen för samverkan mellan forskare och praktiker diskuteras?

All samverkan i sociala sammanhang kan sägas handla om något, så även samverkan mellan forskare och praktiker. Detta kan åskådliggöras som en triad i enlighet med figur 2.

Att det finns ett "något" är grundläggande för att samverkan ska komma till stånd. Frågan om vad "något" kan vara diskuteras i litteratur om samverkan mellan forskning och praktik (Argyris & Schön

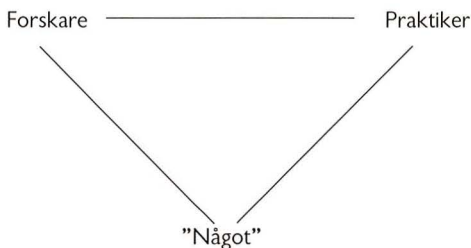
1991, Gustavsen 1992, Hansson 2003, Jons-son 2001, van Beinum 1998).

Utifrån litteratur av detta slag kan innebörden i "något" diskuteras med avseende på hur nära det befinner sig praktikers respektive forskares värld. Om "något" är nära praktiker kan det utgöras av ett problem som behöver en praktiskt genomförbar lösning, vilket forskare kan tänkas medverka till. Om "något" å andra sidan främst har sin hemvist i forskares värld så kan det definieras som en allmän fråga som behöver en generell och teoretisk belysning. I så fall kan "något" definieras som en forskningsfråga som i första hand forskare har intresse av att lösa. Praktiker kan behöva medverka för att bidra med kunskap om hur "något" kan gestalta sig i praktiska sammanhang (Argyris & Schön 1991).

På så sätt kan "något" definieras utifrån sin närhet till aktuella forskare och praktiker och de intressen som de bär. Detta kan också ses som en fråga om hur forskare respektive praktikers intressen präglar samarbetet. Intressena kan uttryckas med avseende på vilka syften som ligger till grund för att samverkan kommer till stånd och hur detta präglar innehållet i samverkansarbetet.

Med hjälp av det betraktelsesätt som figur 2 åskådliggör kan således syften med samverkan mellan forskare och praktiker diskuteras utifrån tre perspektiv som motsvaras av de tre benen i triangeln i figuren. Utifrån ett första perspektiv (det vänstra benet) kan forskares relation med "något" uppmärksammas vad gäller forskarintressen. Utifrån ett andra perspektiv (det högra benet) kan praktikers relation med "något" betraktas med avseende på praktikerintressen. Jag kallar intressena för forskarintressen respektive praktikerintressen och inte forsknings- respektive praktik-

Figur 2. Komponenter vid samverkan mellan forskning och praktik (efter van Beinum 1998).

intressen, eftersom jag i detta sammanhang utgår från att intressena bärs av medverkande forskare och praktiker och präglar deras handlande.

Utifrån ett tredje perspektiv (det övre vågräta benet) kan samverkan mellan involverade forskare och praktiker betraktas i direkta avseenden. Det kan vara fråga om hur man upplever varandra på mer personliga och relationsmässiga plan och/eller hur man i allmänna termer ser på frågor om samarbete mellan forskning och praktik. Det kan också handla om upplevelser av tidigare samarbete med varandra och hur det har påverkat relationer i etiska och tillitsmässiga avseenden. Dessa aspekter på samverkan kan betecknas som direkta samverkansintressen. Jag kallar intressena så, därför att de har med samverkan att göra och därför att de kommer till uttryck i direkta relationer mellan aktuella forskare och praktiker.

Hur syns då dessa tre typer av samverkansintressen i de interaktiva dialogsystemen som kan sägas ha förekommit i de tre samverkansprojekten?

Praktikerintressen i praktiken

I alla tre projekten initierades samverkan utifrån praktikerintressen. Initiativ till samverkan kom med andra ord från kommunaktörer. I de båda fall där samverkan skedde med kommunchefer utgjordes de initiala intressena av önskemål om lärande relaterat till kommunchefers ledningssituationer. Detta önskade man att de kontaktade forskarna skulle kunna medverka till utifrån att de var verksamma som lärare i ledarskap vid universitet och att de var förtrogna både med ledarutveckling för chefer och med den kommunala sektorn. I ett av dessa fall sa de medverkande kommuncheferna inför starten av samarbetet att de inte bara ville

lära sig mer om sina ledningssituationer utan också få till stånd forskning om denna. Med det menade man att få "kunskap satt på pränt" så att man kunde använda den i sina kommuner.

I det fall där samverkan skedde avseende ämnet organisering av politiskt arbete i en kommun fanns det två praktikerintressen som kan definieras som utvärdering och utvecklingsstöd. I samarbetsavtalet skrevs det att kommunen önskade "följa upp utfallet av beredningarnas arbete samt i dialogform utnyttja denna kunskap i en direkt utvecklingsprocess".

Detta kan också ses som intresse för lärande, eftersom den önskvärda utvecklingsprocessen skulle ske med hjälp av den kunskap man hoppades skulle komma fram.

Forskarintressen i praktiken

Medverkande forskare, bland annat jag, såg i de tre projekten intressanta möjligheter att få medverka till lärande och utveckling för de aktuella kommunala aktörerna och deras ledningsförhållanden. Våra intressen handlade initialt främst om att använda våra pedagogiska erfarenheter och förmågor att medverka till utveckling av organisationer och ledare och om att också använda vårt engagemang för och våra kunskaper om kommunala förhållanden. Häri låg också ett intresse att lära oss och att utveckla våra förmågor. I vårt intresse att samverka fanns vidare en nyfikenhet på om möjligheter till forskning skulle kunna finnas.

I ett av projekten, det med fjorton kommunchefer, uttrycktes redan från början av samarbetet ett intresse för forskning hos kommuncheferna som vi forskare också såg som intressant. I det projekt som handlade om organisering av politiskt arbete visade det sig ganska snabbt att det fanns forskningsmöjligheter. Möjligheter

att diskutera organisering av politiskt arbete i allmänna termer uppstod till följd av den gjorda utvärderingen.

Direkta samverkansintressen i praktiken

Vad går att se i de tre behandlade samverkansprojekten när det gäller direkta samverkansintressen, dvs hur relationer utvecklades mellan samverkande forskare och praktiker?

Samarbetet i det ena projektet, det med de fjorton kommuncheferna, startade 1999 och fortsätter 2004 på sitt sjätte år. Detta är i sig ett tecken på att förtroendefulla förhållanden har utvecklats. Samarbetet har diskuterats några gånger. I maj månad 2000 gjordes en första utvärdering med hjälp av intervjuer med de medverkande kommuncheferna (se Jonsson 2001). Flera kommunchefer ansåg då att omständigheten att samverkansprojektet planerades omsorgsfullt betydde mycket för att behov och intressen från kommunchefernas sida kom till uttryck och präglade uppläggningsprocessen. Samtidigt ansågs planeringsprocessen ha inneburit att förtroendefulla relationer skapades. I mars 2003 gjordes en annan utvärdering då man diskuterade vad man hade fått ut av samarbetet och hur man såg på fortsatt samverkan (se Jonsson & Arnell 2003). Vid denna utvärdering poängterade så gott som samtliga deltagare vikten av att samarbetet fyller en viktig funktion som ett kollegialt förtroligt nätverk.

Samarbetet i det andra projektet med sex kommunchefer har inte utvärderats i systematiska avseenden. I gjorda minnesanteckningar noterade vi forskare att vi upplevde att vi hade en annan syn på samverkan mellan forskning och praktik än vad flera av de samverkande kommuncheferna verkade ha. Vi forskare strävade efter en samverkansprocess i vilken alla samver-

kande skulle delta för att medverka till lärande och kunskapsbildning. Samtidigt tyckte vi oss kunna notera ett annat synsätt bland kommuncheferna som uttrycktes som att de som en sa ville "få del av den kunskap som ni har som forskare".

Vid den utvärdering som gjordes av det tredje projektet framfördes från medverkande kommunpolitiker och tjänstemän att det i samverkansprocessen hade utvecklats förtroenden såväl mellan kommunala aktörer som mellan samverkande forskare och kommunala aktörer (se Jonsson 2002). Det senare kom också till uttryck i en överenskommelse om fortsatt samverkan i syfte att uppmärksamma den politiska ledningsorganisationens utveckling.

Organisering av samverkan

Under denna rubrik ska frågan om organisering av samverkan mellan forskare och praktiker diskuteras. Detta sker med utgångspunkt från att betrakta samverkan i termer av handlingssystem på det sätt som har gjorts ovan. En annan utgångspunkt är att samverkan kommer till stånd utifrån intressen. Tre typer av intressen har definierats ovan. Intressena är, som sagts, relaterade till respektive aktörs handlingssystem, dvs där forskare och praktiker inte möts och samverkar. Vad är det då som sker när de möts? Hur kan man betrakta det? Jag väljer att se detta i termer av lärande och jag gör det mot bakgrund av följande resonemang.

Under senare år har samverkan mellan forskning och praktik alltmer kommit att diskuteras i termer av lärande (se exempelvis Svensson m fl 2002). Intresse för lärande uttrycktes också som skäl till att samverkan kom till stånd i de tre samverkansprojekt som diskuteras i denna artikel.

Det kan därför finnas skäl att använda ett lärandeperspektiv. Jag gör det. Jag ser då det som sker vid möten (i så kallade interaktiva dialogsystem) som delar av lärandeprocesser som hos medverkande praktiker respektive forskare sker i rörelser mellan det gemensamma handlingsystemet och vederbörandes praktiksyttem respektive forskningssystem. Rörelserna mellan handlingsystemen kan således ses som pågående lärprocesser i vilka lärande också kan integreras med utveckling av handling. Ett liknande resonemang förs av van Beinum (1998).

Sådana lärprocesser kan också betraktas som utveckling av handlingsorienterad kunskap, vilket kan diskuteras med hjälp av Molanders (1996) teori för kunskapsbildning i handling. Utmärkande för denna teori är att kunskap utvecklas och används vid växling mellan poler i fyra spänningsfält, nämligen mellan del och helhet, mellan inlevelse/närhet och distans, mellan kritik och tillit samt mellan handling och reflektion. Växling mellan handling och reflektion ser Molander som den övergripande kunskapsbildande rörelse som innefattar de övriga spänningsfälten.

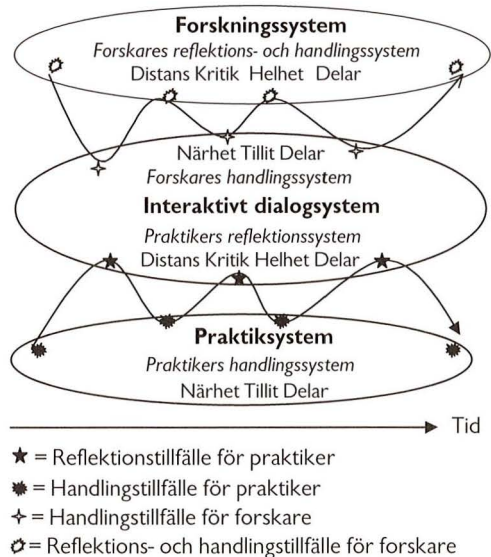
Detta betraktelsesätt kan relateras till de handlingsystem som diskuteras i denna artikel. De rörelser som görs mellan handlingsystemen kan då ses som växlingar mellan spänningsfält. Medverkande praktiker kan i sina rörelser mellan praktiksyttem och interaktiva dialogsystem sägas växla mellan att å ena sidan handla i de sammanhang där de verkar (praktiksyttem) och å andra sidan reflektera över sina handlingar vid möten med forskare och eventuella andra praktiker (i interaktiva dialogsystem). Detta åskådliggörs i figur 3 med den något tjockare vågliknande nedre linjen. I figur 3 anges också att praktiker i sina rörelser

mellan handlingsyttem och interaktivt dialogsystem kan sägas växla mellan å ena sidan att handla i närhet av praktikens olika delar och att detta sker under tillit till handlandet och å andra sidan att reflektera över handlandet på distans till praktikens delar och helhet.

På så sätt kan praktikers lärande åskådliggöras som växlingsrörelser mellan att handla i egen vardag och att reflektera över detta handlande på distans från vardagen. Det senare sker i dialog med forskare och andra praktiker där det förekommer kritiska inslag.

I figur 3 återges också medverkande forskares rörelser mellan forskningssystem och interaktivt dialogsystem (den övre tunnare linjen). Det interaktiva dialogsystemet ses här som ett handlingsyttem för forskare. Detta betingas av ett synsätt som innebär att de handlingar som sker i detta system behöver organiseras och ledas. Enligt mitt förmenande bör detta skötas av forskare utifrån dels att de bör besitta förmåga att

Figur 3. Modell över växlingsrörelser mellan reflektion och handling.

arbete med kunskapsbildning och lärande, dels att samverkande praktiker kan behövas förutsättningar för att reflektera över sina vardagliga förhållanden. Detta underlättas av att inte också behöva organisera och leda aktiviteter vid interaktiva möten med forskare.

Detta synsätt har jag utvecklat i ett tidigare arbete (Jonsson 2001). Det handlande som forskare utför i interaktiva dialogsystem beskrev jag då i fyra roller som benämndes som teorileverantör, dialogledare, begreppsstrukturerare samt sammanfattare och dokumentatör (ibid, s 279 ff). Den första rollen har att göra med forskares rörelser från forskningssystem till interaktivt dialogsystem. Den andra rollen, dialogledare, handlar om ledning av handlingar i form av dialoger i interaktiva dialogsystem. I den tredje rollen ingår att skapa struktur i det kunskapsbildningsarbete som sker i dialogsystemet. Den fjärde rollen, slutligen, innebär att ta hand om resultat från detta arbete.

Forskarens agerande i interaktiva dialogsystem sker utifrån detta synsätt i närhet till handlandet i systemet och dess delar. Agerandet kännetecknas av tilltro. När sedan forskare befinner sig i forskningssystem så kan vederbörande reflektera över handlande i interaktiva dialogsystem. Detta sker då på distans från dialogsystemet och avseende såväl dess delar som helhet.

När forskare befinner sig i vardagliga forskningssammanhang så har de också att ta hand om det som har hänt i dialogsystem, dvs den kunskap som har utvecklats där. Det kan innebära att bearbeta och publicera den. Detta innebär att forskningssystemet också kan ses som ett handlingsystem för samverkande forskare.

På så sätt kan det som sker vid möten mellan samverkande forskare och praktiker beskrivas utifrån de synsätt på sådan sam-

verkan som utvecklas i denna artikel. Hur kan då detta illustreras med hjälp av de tre samverkansprojekt som behandlas i artikeln?

Samverkansorganisering i praktiken

I samarbetet med de fjorton kommuncheferna har det interaktiva dialogsystemet utgjorts av tvådagarsinternat (fyra per år) förlagda till konferensgårdar. Vid internaten har – under större delen av de fem år som samarbetet har pågått – dialoger förts på basis av dels information hämtad från praktikersystem (dvs de medverkande kommunchefernas vardagliga miljöer), dels information hämtad från forskningssystem. Medverkande forskare har lett dialogerna genom att formulera frågor och leda samtal. Både gästande föredragshållare och de forskare som medverkar kontinuerligt i samarbetet har tillfört information till dialogerna. Dialogen har dokumenterats av medverkande forskare som grund för fortsatt kunskapsbildning bland de samverkande aktörerna, men också för användning i såväl praktiksammanhang (lärande och praktisk utveckling) som forskningssammanhang (lärande och vidare forskning).

Samarbetet mellan forskare och de sex kommuncheferna pågick under ett år. Det interaktiva dialogsystemet utgjordes av fyra tvådagarsinternat. Dialogerna byggde främst på information hämtad från forskningssystem. Det förekom också dialoger med avseende på två aspekter av kommunchefernas ledningssituation, nämligen samarbete med kommuners verksamhetsansvariga chefer respektive samarbete med kommuners politiska ledning. Dialogerna skedde i syfte att fånga de medverkande kommunchefernas kunskaper. Dialogerna dokumenterades av medverkande forskare men behandlades inte vidare vare sig av

forskarna eller i dialog mellan dem och kommuncheferna.

I samarbetet avseende organisering av politiskt arbete i en kommun utgjordes det interaktiva dialogsystemet av två slags möten mellan forskare och praktiker. I det ena möttes grupper av praktiker och en forskare vid gruppsamtal i syfte att artikulera "tyst" kunskap från praktiksyste- met i form av de medverkande politikernas och tjänstemännens erfarenheter och föreställningar om hur politiskt arbete i olika avseenden gestaltades i den aktuella kommunen. Den andra typen av möten utgjordes av seminarier där forskarens sammanställning och analys av insamlad "praktikkunskap" behandlades av kommunpolitiker och tjänstemän. Vid seminarierna, som leddes av forskaren, möttes information hämtad från flera praktikmiljöer. Informationen präglades också av kunskap hämtad från forskning.

Vid en jämförelse mellan de tre samarbetsprojekten kan konstateras att samverkan mellan forskare och praktiker har tagit sig olika uttryck i handling. Det som skiljer är hur dialoger har organiserats vid möten i den typ av handlingsystem som har benämnts som interaktivt dialogsystem. I samarbetet med de fjorton kommuncheferna liksom med politiker och tjänstemän i en kommun har möten organiserats som processer i vilka dialoger har dokumenterats successivt som underlag för fortsatt dialog. I sådana processer har såväl forskare som praktiker medverkat aktivt. Processerna har organiserats, letts och dokumenterats av forskare. I processerna har forskarintressen integrerats med praktikerintressen vid organiserade möten mellan forskare och praktiker, dvs i handlingar i interaktiva dialogsystem. Denna integration kan också formuleras som att forskare och praktiker tillsammans har utvecklat kunskap om de

ämnen som har behandlats och samtidigt skapat möjligheter för lärande och utveckling. I samarbetsprojektet med de sex kommuncheferna har praktikerintressen präglat samarbetet och de handlingar som ägde rum vid möten mellan forskare och praktiker. Det var också avsikten.

Avslutande kommentarer

I artikeln diskuteras samverkan mellan samverkande forskare och praktiker och hur detta kan gestalta sig i organiseringshänseende. Jag har gjort det i tre steg.

I ett första steg uppmärksammades samverkan mellan forskare och praktiker utifrån tre typer av sociala rum som också kallades för handlingsystem; ett forsknings-system där forskare har sin vardagliga hemvist, ett praktiksyste- m där praktiker verkar samt ett interaktivt dialogsystem där samverkan sker mellan forskare och praktiker. Jag argumenterade för att se dessa handlings-system som åtskilda från varandra, men som sammanhängande med varandra via de rörelser som forskare och praktiker gör när de växlar mellan att befinna sig å ena sidan i interaktiva dialogsystem och å andra sidan i respektive vardagliga handlings-system. Med ett sådant betraktelsesätt är det möjligt att identifiera och därmed diskutera samverkan mellan forskare och praktiker i handlingshänseende. Detta illustrerades i artikeln med hjälp av tre samverkansprojekt.

I ett andra steg diskuterade jag hur samverkan mellan praktiker och forskare kan komma till stånd. Det gjordes i termer av intressen. Tre typer av intressen identifierades – praktikerintressen, forskarintressen respektive direkta samverkansintressen. De båda förstnämnda typerna av intressen är relaterade till det ("något") som är föremål för samverkan. Den tredje typen har att göra

med hur samverkande forskare och praktiker betraktar och upplever varandra i tillitsmässiga, synsättsmässiga och andra avseenden. Intressen av dessa slag präglar det som händer vid samverkan mellan praktiker och forskare, vilket åskådliggjordes med hjälp av de tre samverkansprojekt som behandlas i artikeln. Med hjälp av dessa projekt visades också att intressen av alla tre slag kan förändras över tid.

I det tredje steget i artikeln, som motsvaras av artikelns huvudfråga, uppmärksammades samverkanshandlingar mellan forskare och praktiker med avseende på organisering. Detta gjordes med utgångspunkt från att betrakta samverkanshandlingarna som inslag i lärande och kunskapsbildande processer. Forskares och praktikers rörelser mellan å ena sidan samarbete i interaktiva dialogsystem och å andra sidan arbete i forskningssystem respektive praktikersystem sågs därvid som växlingsrörelser mellan handling och reflektion. Med ett sådant betraktelsesätt kan handlingar vid samverkan mellan forskare och praktiker synliggöras. När betraktelsesättet applicerades på de samverkansprojekt som används i artikeln så framgick att handlingar i det interaktiva dialogsystemet behöver organiseras och ledas utifrån aktuella praktiker- och forskarintressen samt även direkta samverkansintressen. Dialoger behöver ledas och kanske också dokumenteras om intresse för detta finns. Begreppsvärldar behöver struktureras för att möjliggöra lärande och kunskapsbildning.

Sammanfattningsvis har några iakttagelser gjorts som förefaller vara viktiga i samband med organisering av samverkan mellan forskare och praktiker. För det första tycks det vara viktigt att betrakta och därmed också organisera samverkan mellan forskare och praktiker som något som är

skilt från deras respektive vardag. Då kan samverkanshandlingarna ses och organiseras medvetet. För det andra är det viktigt att uppmärksamma de intressen som är förknippade med samverkan och hur de utvecklas över tid. De tycks ha avgörande betydelser för vad som händer och kan hända vid samverkan och därmed också för hur samverkan organiseras. För det tredje så behöver handlingar vid samverkan mellan forskare och praktiker – precis som annan mänsklig medveten samverkan – organiseras och ledas. Mycket talar för att forskare kan behöva göra detta, eftersom de bör vara förtroagna med att arbeta med lärande och kunskapsbildning som är centrala inslag vid samverkan mellan forskare och praktiker.

Referenser

- Argyris C & Schön D (1991) "Participatory Action Research and Action Science Compared. A Commentary" i Whyte W (red) *Participatory Action Research*. Sage, London.
- Brulín G (1998) *Den tredje uppgiften. Högskola och omgivning i samverkan*. SNS Förlag, Stockholm.
- Ekermo M (2002) *Den mångtydiga FoU-idén – lokala FoU-enheters mening och betydelse*. Doktorsavhandling, Örebro Studies in Social Work 2, Örebro universitet.
- Ellström P-E, Eklund J, Kock H, Lindström L & Melin U (1999) "Knowledge Creation Through Collaborative Research: An Emerging Model" Paper presented at the HSS-99 Conference, Falun, Sweden, March 16-18, 1999.
- Gustavsen B (1992) *Dialogue and Development. Theory of Communication, Action Research and the Restructuring of Working Life*. Van Gorcum, Assen.
- Hansson A (2003) *Praktiskt taget. Aktionsforskning som teori och praktik – i spåret efter LOM*. Akademisk avhandling, Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Jonsson L (2001) *Kunskapsbildning i samverkan mellan forskning och praktik. En studie av interaktiv kunskapsbildning avseende kommun-*

- chefers chefskap. Akademisk avhandling, Ekonomiska institutionen, Linköpings universitet.
- Jonsson L (2002) *Organisering av politiskt arbete. En studie av vitalisering av kommunfullmäktiges arbete i en svensk kommun*. Nya Doxa, Nora.
- Jonsson L & Arnell S-I (2003) *Ledningsnätverk för kommunal förnyelse. Ett samverkansprojekt mellan forskning och praktik*. Centrum för kommunstrategiska studier, Linköpings universitet.
- Lindholm G (2002) "Kunskapsverkstad som redskap i fysisk planering" i Svensson L, Brulin G, Ellström P-E & Widegren Ö (red) (2002) *Interaktiv forskning – för utveckling av teori och praktik*. Arbetsliv i omvandling 2002:7, Arbetslivsinstitutet, Stockholm.
- Molander B (1996) *Kunskap i handling*. Daidalos, Göteborg.
- Nilsson J-E & Uhlin Å (2002) *Regionala innovationssystem. En fördjupad kunskapsöversikt*. Rapport VR 2002:3, VINNOVA, Stockholm.
- Ohlsson J (2002) "Relationer mellan forskning och praktik" i Svensson L, Brulin G, Ellström P-E & Widegren Ö (red) (2002) *Interaktiv forskning – för utveckling av teori och praktik*. Arbetsliv i omvandling 2002:7, Arbetslivsinstitutet, Stockholm.
- Olsson B & Wiberg U (red) (2003) *Universitet och den regionala utmaningen*. Syster och Nya Doxa, Nora.
- Rapoport R N (1970) "Three Dilemmas in Action Research" *Human Relations*, vol 23, nr 6, s 499-513.
- Roos H-E (1998) "Participatorisk forskning i kunskapsamhället. Några kunskaps sociologiska frågeställningar kring forskning och praktik" i Eikeland O & Fossetöl K (red) *Kunskapsproduktion i endring: Nye erfarings- og organisationsformer*. Arbeidsforskningsinstituttet, Oslo.
- Rosell M (2002) "Ett möte mellan forskning och praktik i socialtjänstens barnavårdsarbete" i Svensson L, Brulin G, Ellström P-E & Widegren Ö (red) (2002) *Interaktiv forskning – för utveckling av teori och praktik*. Arbetsliv i omvandling 2002:7, Arbetslivsinstitutet, Stockholm.
- Svensson L (2002) "En analys och blick framåt" i Svensson L, Brulin G, Ellström P-E & Widegren Ö (red) *Interaktiv forskning – för utveckling av teori och praktik*. Arbetsliv i omvandling 2002:7, Arbetslivsinstitutet, Stockholm.
- Svensson L, Brulin G, Ellström P-E & Widegren Ö (red) (2002) *Interaktiv forskning – för utveckling av teori och praktik*. Arbetsliv i omvandling 2002:7, Arbetslivsinstitutet, Stockholm.
- Toulmin S (1996) "Is Action Research Really 'Research'?" *Concept and Transformation*, 1:1, 1996, s 51-62.
- Tydén T (2002) "Disciplinernas tyranni möter motstånd" i Svensson L, Brulin G, Ellström P-E & Widegren Ö (red) *Interaktiv forskning – för utveckling av teori och praktik*. Arbetsliv i omvandling 2002:7, Arbetslivsinstitutet, Stockholm.
- van Beinum H (1998) "On the Practice of Action Research" *Concepts of Transformation*, 3:1-2, 1998, 1-29.
- Wenger E (1998) *Communities of Practice. Learning, Meaning and Identity*. Cambridge University Press, Cambridge.